

Mūsų jubilatai

Adolfui Tautavičiui – 80

Šiais metais habilituotas daktaras Adolfas Tautavičius, mūsų leidinio „Archacologia Lituana“ redkologijos narys, švenčia gražų 80 metų jubiliejų. Kartu tai yra ir šio vieno iškiliausių pokario metų archeologo, įvairiapuse veikla susijusio ir su Vilniaus universitetu, kūrybinio bei mokslinio darbo 55-metis.

Adolfas Tautavičius gimė 1925 m. rugsėjo 9 d. Judrėnuose (buv. Telsių valsčius). Turbūt gražioji kalvotoji Žemaitija jaunuoliui įkvėpė didžiulę meilę gimtajam kraštui ir, anot jubilato, norą „pažiūrėti, iš kokio kiaušinio esame išsirite“¹. Todėl, 1944 m. pavasarį baigęs Telsių gimnaziją, metus pabandęs rupios mokytojo duonos, 1945 m. rudenį A. Tautavičius jau yra Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakulteto studentas. Mokslai prasideda etnografijos (etnologijos) studijomis, nes tik nuo 1948 m., sujungus Vilniaus ir Kauno universitetus, atsirado galimybė studijuoti archeologiją Vilniuje. 1950 m., išklauses visą archeologijos paskaitų kursą, A. Tautavičius su pagyrimu baigė universitetą.

Dar besimokydamas universitete, A. Tautavičius nuo 1946 m. dirbo Mokslų akademijos Istorijos instituto etnografiniame muziejuje, kuriame turėjo galimybę susipažinti ir su ten buvusiais archeologiniais rinkiniais.

Po universiteto baigimo – darbas Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institute, aspirantūra, disertacijos rengimas ir gynimas. 1954 m. A. Tautavičius apgynė

kandidato disertaciją tema „Rytų Lietuva I m. e. tūkstantmetyje“, kurioje buvo apibendrinti duomenys apie šio regiono archeologijos paminklus.

Dirbdamas Istorijos institute, A. Tautavičius daug prisidėjo ir prie specialistų – archeologų rengimo. Jau nuo 1951 m. jubilatas Vilniaus universitete pradėjo skaityti Lietuvos archeologinių tyrinėjimų kursą. Šių eilučių autoriui, 1955–1960 m. besimokant universitete, teko klausyti dėstytojo A. Tautavičiaus skaitomo archeologijos pagrindų kurso, įvairių Lietuvos ir baltų archeologijos speckursų.

Trumpa dėstytojo A. Tautavičiaus charakteristika būtų tokia: puikiai išmanantis dėstomų dalykų medžiagą, sugebantis įdomiai ją pateikti, reiklus sau ir studentams, draugiškas, visuomet pasiruošęs padėti dalykiniais patarimais. Tiesa, su humoru kalbėdamas apie dėstytojo darbą, jubilatas yra pasakęs, kad „universitete dirbti yra lengviau, negu pradžios mokykloje“² ir rimtai pridūręs: „niekada nesistengiau pasirodyti visažinančiu“³.

Turbūt ne darbovietės ir jose turimos pareigos geriausiai apibūdina žmogų. A. Tautavičiaus mokslinėje veikloje jų buvo nedaug: Mokslų akademijos Istorijos institutas (1962-1987 m. Archeologijos sektorius, vėliau skyriaus vadovas), nuo 1988 m. – specializuota grupė Lietuvos valdovų rūmams tirti, peraugusi į Pilių tyrimo centrą „Lietuvos pylis“ (šio centro archeologinių tyrimų skyriaus vadovas). Galima tik trumpai paminėti, kad eidamas įvairias pareigas A. Tautavičius buvo puikus organizatorius, darbų koordinatorius ir kartu kolega, bičiulis, patarėjas. Didelis pokario metų archeologų būrys yra dėkingas jubilatui už nesavanaudišką pagalbą.

A. Tautavičius buvo daugelio disertacijų vadovas, oponentas, gynimo komitetų ir tarybų narys, monografijų bei straipsnių redaktorius, recenzentas, konsultantas. Taigi galima teigti, kad jubilato pedagoginė veikla aukštesniu lygiu niekada nenutrūko.

Labiausiai žmogų puošia jo nuveikti darbai. Tokių puošmenų A. Tautavičiaus – mokslininko karjereje gana daug. Pirmoji – A. Tautavičiaus veikla Lietuvos archeologijos paminklų tyrinėjimo srityje. Dar XX a. šeštojo dešimtmečio pradžioje jo kastuvus įsmigo į Rytų Lietuvos pilkapių samplius (Dieveniškės, Kastkiškės, Stakai ir kt., Šalčininkų r.).

Gauti nauji duomenys apie lietuvių laidoseną vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus laikotarpiais. Rytų Lietuvos pilkapių tyrinėjimai tęsiami ir toliau (Kapitoniškės, Kaišiadorių r., Riklikai, Anykščių r., ir kt.). Ir štai 1970 m. Taurapilio pilkapynas, Utenos r., pilkapis Nr. 5, vyro ir šalia palaidoto žirgo kapas. Tai vienas turtingiausių A. Tautavičiaus atidengtų vadinamųjų „kunigaikščių“ kapų, kuriame rastas dviašmenis kalavijas auksuotu sidabru puoštose makštyse, kitų ginklų, sidabrinių auksuotų papuošalų. Be abejo, šis V a. kapas buvo ir lieka vienas įdomiausių ir reikšmingiausių archeologinių atradimų ne tik Lietuvos, bet ir europiniu mastu. Po A. Tautavičiaus publikacijos šio kapo medžiagą gerai žino visi įvairių Europos kraštų vadinamojo tautų kraustymosi laikotarpio tyrinėtojai.

A. Tautavičiaus vadovaujamos ekspedicijos taip pat dirbo Žemaitijoje ir Šiaurės Lietuvoje (Bikavėnai, Šilutės r., Upyna, Šilalės r., Valdamai, Šiauliai r., Jauneikiai, Joniškio r.), Vakarų Lietuvoje (Palangos kapinynai). O kur dar žvalgomosios ekspedicijos, kurių metu kartu su kolegomis nuvažiuota tūkstančiai kilometrų, apcirta, apžiūrėta, matuota daugybė piliakalnių, gyvenviečių, įvairių laidojimo paminklų? Ir plius didžiulis darbas tiriant pilis, ypač Vilniaus Žemutinės pilies teritoriją.

Puikus Lietuvos archeologijos paminklų, muziejinės medžiagos pažinimas leido jubiliatui tapti vienu iškiliausių baltų proistorės tyrinėtojų. Antroji jo puošmena – tai publikuoti darbai. Turint galvoje didžiulį jų sąrašą (daugiau kaip 600 įvairių publikacijų), galima paminėti tik pačius didžiausius ir reikšmingiausius.

1961 m. išėjo iš spaudos kolektyvinis darbas „Lietuvos archeologijos bruožai“, kurio autoriai yra P. Kulikauskas, R. Kulikauskienė (beje, abu prof. J. Puzino mokiniai) ir A. Tautavičius. Pastarojo plunksnai knygoje priklauso skyriai apie Lietuvos archeologijos paminklų tyrinėjimus, ankstyvąjį ir vidurinį geležies amžių (V–VIII a.). Tai buvo veikalas, iš kurio kelis dešimtmečius Lietuvos archeologijos mokėsi ir studentai, ir muziejininkai, ir kraštotyrininkai. A. Tautavičiui tyrinėjimai vidurinio geležies amžiaus archeologijos srityje tapo vienu iš pagrindinių mokslinės veiklos barų. Šie tyrinėjimai buvo apibendrinti monografijoje „Vidurinis geležies amžius Lietuvoje“

(Vilnius, 1996), kuri tapo 1997 m. jo apginto habilitacijos darbo pagrindu.

Kitas jubilato mokslinės veiklos baras – baltų genčių etninės istorijos tyrinėjimai. Jis yra kolektyvinio darbo „Lietuvių etnogenezė“ (Vilnius, 1987) bendraautoris, daugelio straipsnių apie atskirus baltų genčių junginius autorius. Straipsniuose parodomas žemaičių etninio junginio ištakos (padėkos duoklė tėviške!), kalbama apie aukštaičius ir lietuvius, diskutuojama su maskviečiu archeologu V. Sedovu dėl jotvingių etninių ribų Užnemunėje.

Jubilatas gana daug nuveikė skelbdamas tyrinėtų viduramžių paminklų medžiagą. Jis yra monografijos „Vilniaus pilies kokliai (XVI–XVII a.)“ autorius, knygų „Lietuvos pilys“, „Vilniaus miesto istorija“ (I t.) bendraautoris. Pastarasis darbas 1969 m. pažymėtas respublikine mokslo premija. Daug medžiagos paskelbta leidinyje „Vilniaus Žemutinės pilies rūmai“ (I–IV t.), kituose mokslo darbuose.

2000 m. išėjo iš spaudos A. Tautavičiaus parengta „Lietuvos archeologijos bibliografija. 1782–1998“. Kaip taikliai šios knygos recenzijoje pastebėjo V. Šimėnas, tai „amžiaus knyga“. Joje nurodyta daugiau nei 17 000 straipsnių iš Lietuvos archeologijos, paskelbtų ir Lietuvoje, ir užsienyje. Tai yra jubilato nepaprastai ilgo ir kruopštaus darbo rezultatas, neturintis analogų gretimos šalyse.

Iš A. Tautavičiaus parašytų mokslo darbų matyti didžiulė autoriaus erudicija, jiems būdingas kruopštus faktų parinkimas, gerai apgalvotos ir logiškos išvados, sugebėjimas atsižvelgti į ankstesnių autorių nuomonę, dalykinė polemika. Jo darbais naudojasi įvairių kraštų baltų genčių archeologijos tyrinėtojai. Už nuopelnus baltų archeologijos srityje jubiliatui 1997 m. buvo suteiktas Latvijos mokslų akademijos Garbės daktaro laipsnis (Dr. h. c.), 1999 m. jis buvo apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu.

Mielas Mokytojau ir Kolega! Visos „Archaeologia Litwana“ redakcinės kolegijos vardu nuoširdžiai sveikinu Jus gražaus jubiliejaus proga, linkiu ištvėrmės, kuo geriausios sveikatos ir naujų darbų!

Mykolas Michelbertas